

Ірина СИДОРУК,

orcid.org/0000-0003-3029-3142

кандидат педагогічних наук, доцент,

докторант кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
(Луцьк, Україна) *sudoryk_ira@ukr.net*

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті актуалізовано проблему формування соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки в умовах закладу вищої освіти. Виявлено, що застосування методу моделювання сприятиме проєктуванню, вивченню, прогнозуванню й відтворенню досліджуваного процесу. Презентовано та описано модель формування соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників, визначено положення, що лягли в основу її розробки. Представлену модель автор розкриває з позиції своєрідної «дорожньої карти», що має охоплювати систему компонентів, котрі несуть об'єктивну і досить повну інформацію про мету, зміст, характер і результат діяльності соціально компетентних майбутніх соціальних працівників; складники та науково-методичне забезпечення процесу формування соціальної компетентності студентів та умови ефективності цього процесу. Модель містить такі блоки: 1) теоретико-методологічний, котрий відбиває принципи, підходи, організаційно-педагогічні умови її функціонування; 2) цільовий, який презентує мету, завдання процесу формування соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників; 3) змістово-процесуальний, що висвітлює критерії побудови змістової складової частини з урахуванням компонентів соціальної компетентності та вимог до соціально компетентного майбутнього соціального працівника; організаційно-педагогічні умови, етапи реалізації, форми, методи, технології, напрями формування соціальної компетентності майбутнього фахівця (процесуальний складник); 4) результативний блок, що демонструє критерії, показники, рівні сформованості досліджуваного конструкта і моніторинг процесу його формування. Автором статті стисло розкрито зміст кожного з виокремлених у моделі блоків. Наголошено, що модель є динамічною, оскільки надалі може модернізуватися, доповнюватись, видозмінюватись та оновлюватись залежно від запитів та зміни вимог громадян, суспільства, держави, що висуваються до соціально компетентних соціальних працівників та не претендує на вичерпний перелік представлених у моделі аспектів.

Ключові слова: модель, моделювання, формування, підготовка, соціальна компетентність, майбутні соціальні працівники, заклад вищої освіти.

Ірина SYDORUK,

orcid.org/0000-0003-3029-3142

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor;
Doctoral Student at the Department of Social Work and Higher School
Lesya Ukrainka Eastern European National University
(Lutsk, Ukraine) *sudoryk_ira@ukr.net*

THE MODEL OF FORMATION OF SOCIAL COMPETENCE OF FUTURE SOCIAL WORKERS IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING

In the article, the author actualizes the problem of formation of social competence of future social workers in the process of professional training in the conditions of higher education institution. She presents and describes the model of formation of this competence, means the provisions that underlie its development. The author reveals the model of formation of social competence of future social workers from the standpoint of a kind of "road map". This "road map" covers a system of components that carry objective and sufficiently complete information about the purpose, content, nature and outcome of the activities of socially competent future social workers. It contains the components and scientific and methodological support of the process of formation of social competence and conditions for the effectiveness of this process. The model contains four blocks. The first block is theoretical and methodological. It reflects the principles of model functioning, approaches, organizational and pedagogical conditions of its model functioning. The second block is the target. It presents the purpose, task of the process of shaping the social competence of future social workers. The third block is substantive procedural. It outlines the criteria for constructing the content component, taking into account the components of social competence and requirements for a socially competent future social worker. It also contains organizational and pedagogical conditions, stages of implementation, forms, methods, technologies, directions of formation of social competence of the future specialist. The fourth block is the resultant block. It demonstrates the criteria, indicators, levels of formation of the studied construct and monitoring the process of its formation. The author of the article summarizes the content of each of the blocks in the model.

Key words: model, modeling, formation, preparation, social competence, future social workers, institution of higher education.

Постановка проблеми. У контексті реформування сучасної вищої освіти, швидких, динамічних змін, які впливають на розвиток усіх галузей суспільства та диктують запит на підготовку кадрів майбутнього, особливої актуальності набуває проблема формування соціальної компетентності (СК) майбутніх соціальних працівників (МСП). Вона значною мірою посилюється виявленими суперечностями між: сучасними вимогами та недостатнім рівнем сформованості соціальної компетентності загалом та окремих її компонентів у майбутніх соціальних працівників зокрема; потребою в «прив'язці» освіти до виробничого сектору та відсутністю у закладах вищої освіти дієвих механізмів реалізації зазначеного; необхідністю формування соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників в умовах освітньо-виховного середовища закладу вищої освіти та відсутністю відповідної моделі; потребою суспільства в соціально компетентних соціальних працівниках, які володіють мистецтвом швидких трансформаційних змін, значущістю зазначеної компетентності як провідної якості майбутніх фахівців соціальної сфери, що здатна забезпечити їх успішне професійне становлення та відсутністю у закладах вищої освіти науково обґрунтованої теорії та методики її формування.

Аналіз досліджень. Дослідженню питання моделювання процесу формування соціальної компетентності майбутнього фахівця присвячені праці Р. Скірко (2010) (побудова моделі формування соціальної компетентності майбутніх практичних психологів у процесі фахової підготовки), І. Зарубінської (2011) (побудова моделі формування соціальної компетентності студентів закладу вищої освіти економічного профілю), Т. Василюк (2017) (побудова дидактичної моделі формування соціальної компетентності студентів педагогічних університетів), О. Грибанової (2019) (побудова структурної моделі формування соціальної компетентності майбутніх економістів у процесі професійної підготовки в коледжі), О. Субіної (2015) (побудова моделі формування соціальної компетентності майбутніх викладачів гуманітарних спеціальностей в умовах магістратури), І. Шпичко (2016) (побудова моделі формування соціальної компетентності майбутніх фахівців сфери обслуговування) та ін. Проте поза увагою науковців залишається питання ґрунтового дослідження проблеми формування соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників.

Мета статті – презентувати та описати розроблену модель формування соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників.

Виклад основного матеріалу. Моделювання процесу фахової підготовки майбутніх соціальних працівників, що забезпечить інтегративний результат із підвищення рівня сформованості соціальної компетентності МСП, розглядаємо як механізм, певний робочий інструмент з'ясування сутності та внутрішньої структури поняття й процесу, що вивчається, об'єкта в ньому; ресурсного забезпечення процесу формування СК; виявлення тенденцій досліджуваного процесу й інструменту передбачення результативності різноманітних нововведень.

Ми з'ясували, що більшість авторів виокремлює певні блоки в побудові запропонованих ними моделей формування соціальної компетентності у: майбутніх практичних психологів: цільовий, концептуальний, змістовий, технологічний, діагностико-корекційний блоки (Р. Скірко, 2010: 12); студентів закладу вищої освіти економічного профілю: цільовий, концептуальний, змістово-процесуальний, результативний блоки (І. Зарубінська, 2011); майбутніх економістів у процесі професійної підготовки в коледжі: цільовий, змістово-технологічний, результативний блоки (О. Грибанова, 2019: 107); студентів педагогічних університетів: мотиваційно-цільовий, організаційно-діяльнісний, технологічний та результативно-рефлексійний блоки (Т. Василюк, 2017); майбутніх викладачів гуманітарних спеціальностей: методологічно-цільовий, змістовно-процесуальний та оцінно-діагностичний компоненти (О. Субіна, 2015: 11); майбутніх фахівців сфери обслуговування: цільовий, теоретико-методологічний, діагностико-результативний блоки (І. Шпичко, 2016).

Отже, аналізуючи сучасні моделі формування соціальної компетентності майбутніх фахівців в умовах фахової підготовки й беручи до уваги процес оновлення вищої освіти за компетентнісним підходом, можемо зробити висновок, що модель формування соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників – це своєрідна «дорожня карта», яка має охоплювати систему компонентів, котрі дають об'єктивну та досить повну інформацію про мету, зміст, характер і результат діяльності соціально компетентних майбутніх соціальних працівників; складники процесу формування соціальної компетентності; науково-методичне забезпечення процесу формування соціальної компетентності й умови його ефективності.

Зазначені методологічні положення створюють підґрунтя для розроблення моделі формування соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки. Вона

є структурною, оскільки містить структуру самої соціальної компетентності, компоненти процесу її формування, їх взаємодію та взаємозумовленість і відбиває модель соціально компетентного майбутнього соціального працівника. Модель містить такі блоки: I – теоретико-методологічний, що включає принципи, підходи, організаційно-педагогічні умови її функціонування; II – цільовий, який презентує мету, завдання процесу формування СК МСП; III – змістовно-процесуальний блок, що висвітлює критерії побудови змістової складової частини з урахуванням компонентів СК МСП та вимог до соціально компетентного соціального працівника; організаційно-педагогічні умови, етапи реалізації, форми, методи, технології, напрями формування СК МСП (процесуальний складник); IV – результативний блок, що демонструє критерії, показники, рівні сформованості СК МСП і моніторинг процесу його формування. Вважаємо за доцільне коротко розкрити зміст кожного з виокремлених у моделі блоків.

Розкриття теоретико-методологічного блоку передбачає визначення, обґрунтування й упровадження концептуальних підходів та принципів, організаційно-педагогічних умов, адекватних меті дослідження, що впливатимуть на досягнення позитивного результату – сформованості мотиваційно-ціннісного, когнітивно-діяльнісного, особистісно-рефлексивного компонентів СК у МСП і компетентності загалом.

Провідними підходами нашого дослідження є системний, синергетичний (загальнонауковий), компетентнісний, діяльнісний, студентоцентризований, середовищний, акмеологічний (конкретно науковий).

Зокрема, системний підхід передбачає дослідження явищ не ізольовано як автономну одиницю, а перш за все як взаємодію і зв'язки різних компонентів цілого, знаходження в системі цих відносин провідних тенденцій і основних закономірностей. Він дає змогу вивчити окремі якості об'єкта, упорядковані у певну цілісність, що має нові властивості. Ключова роль у системному аналізі належить поняттю «структура», яке пов'язане з впорядкованістю взаємин елементів системи (Ярошинська, 2015: 69–70). Цей підхід дає змогу представити структуру соціальної компетентності (мотиваційно-ціннісний, когнітивно-діяльнісний, особистісно-рефлексивний компоненти) майбутнього соціального працівника; визначити систему заходів у підготовці соціально компетентних фахівців.

Синергетичний підхід полягає у тому, щоб оптимально правильно сформулювати стратегічні

цілі, що визначають хід процесу, акцентуючи увагу на самостійній діяльності, яка буде сприяти розвитку у студентів навичок самоорганізації, саморозвитку, самоконтролю. Він заснований на ефекті посилення дій у навчанні в результаті використання навчальної інформації через різні канали сприйняття. Крім того, як зазначають А. Коломієць, Н. Лазаренко (2016: 47–52), синергія як ефект підвищення результативності навчання за рахунок взаємозв'язку і взаємопідсилення різних дій у навчанні може реалізуватися через використання в навчальному процесі широкого спектра різних інноваційних технологій навчання (ІКТ, ігрових, тренінгових тощо).

Компетентнісний підхід розширює умови, ресурси, функціональні можливості учасників середовищної взаємодії та забезпечує досягнення високої якості професійної підготовки загалом та формування соціальної компетентності у майбутніх соціальних працівників зокрема.

Діяльнісний підхід до формування соціальної компетентності вимагає спеціальних зусиль, спрямованих на вибір і організацію діяльності студента, активізацію й переведення його в позицію суб'єкта пізнання, що передбачає вироблення умінь ставити мету, планувати, організовувати, здійснювати, регулювати самоосвітню діяльність, контролювати, аналізувати й оцінювати її результати. Передбачає відпрацювання на практиці соціально орієнтованих професійних дій.

Студентоцентризований підхід у контексті формування соціальної компетентності з урахуванням поглядів Т. Ковалюк, В. Пасічник, Н. Кунанець (2017: 246) передбачає створення умов для свободи вибору студентом різних елементів навчального процесу та організаційних форм навчальної діяльності, побудови студентами персональних освітніх траєкторій, активізації мотивації до набуття компетентності відповідно до уявлень студентів про майбутню професію та вимог потенційних роботодавців. Зокрема, створення таких умов можливе через поєднання формальної, неформальної та інформальної освіти.

Середовищний підхід до формування соціальної компетентності дає змогу: інтегрувати різні методологічні підходи, досліджувати соціальні та професійні проблеми становлення особистості фахівця крізь призму освітньо-виховного середовища; розробити технологію, яка враховуватиме вплив на всі аналізатори особистості, сприятиме цілісності та гармонійності впливу на неї (Якимович, Ільчишин, 2016: 350–354); урізноманітнити соціальним та професійним складниками процес фахової підготовки.

У фокусі акмеологічного підходу до формування СК МСП перебувають об'єктивні (якість одержаних виховання й освіти), суб'єктивні (здібності людини) чинники, а також закономірності в організації навчання майбутніх фахівців. Він покликаний забезпечити соціальний та професійний (котрий охоплює всі сфери особистості, мотиви (потреби), а також інтелектуальну, емоційну, вольову) саморозвиток і самореалізацію особистості.

Формування соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників базується на загальнонаукових та специфічних принципах, котрі визначають загальну стратегію формування соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників. У представленій нами моделі функціонують комплексно, трансформуються стосовно реалізації окремих елементів моделі. У нашому баченні саме ці принципи доцільно визнати основоположними, однак їх перелік має залишатися відкритим з огляду на кон'юнктуру ринку праці, світові тенденції в освіті, суспільні вимоги тощо.

Організаційно-педагогічні умови функціонування моделі полягають у побудові змісту й структури навчально-виховного процесу відповідно до завдань формування соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників; інтеграції теоретичної та практичної складових частин процесу формування СК; опорі на особистісні якості, активність, самостійність, свідомість, відповідальність студентів.

Метою процесу, який ми моделюємо, є створення й упровадження системи професійної підготовки, що забезпечить інтегративний результат із підвищення рівня сформованості соціальної компетентності МСП після завершення їх граничного терміну навчання в університеті. Мета ж конкретизується виконанням таких завдань: 1) формування й розвиток мотиваційно-ціннісної складової частини компетентності, результатом якої є готовність особистості майбутнього фахівця до прояву компетентності, його здатність до соціального та професійного розвитку; 2) формування й розвиток когнітивно-діяльнісного складника компетентності, результатом якого є сформованість системи соціальних компетенцій (соціальні знання, знання предметної сфери, того, «як діяти» та «як бути», знання змісту компетенції) і здатність пізнавати соціально-професійну реальність (когнітивну підструктуру), прояв компетентності, соціальної поведінки в основних сферах діяльності (діяльнісна підструктура); 3) формування й розвиток особистісно-рефлексивної складової частини компетентності, результат чого – регу-

ляція процесу та результату реалізації компетентності (наявність соціально значимих якостей особистості), розвинена спроможність до рефлексії власної соціальної діяльності й діяльності інших. Ми визначаємо, що запропонована нами модель – це модель підготовки, у якій формування соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників відбувається в збагаченому соціальним складником освітньо-виховного середовища закладі вищої освіти.

Змістово-процесуальний блок містить змістову та процесуальну підструктури, є стрижневим, оскільки акумулює всі взаємозв'язки в запропонованій нами моделі. Він відбиває компоненти соціальної компетентності (мотиваційно-ціннісний, когнітивно-діяльнісний, особистісно-рефлексивний) у структурі соціально компетентного майбутнього соціального працівника й зміст їх формування. Процесуальна підструктура відображає етапи реалізації процесу, котрий моделюємо, його науково-методичне забезпечення, умови формування СК МСП. Зокрема, передбачено цільовий, когнітивно-діяльнісний та рефлексивно-результативний етапи формування СК.

Важливим елементом змістово-процесуального блоку у моделі формування СК МСП є визначені нами умови:

- стимулювання соціальної активності студентів через залучення та створення соціальних проєктів на рівні факультету, університету, громади; виконання волонтерської діяльності; участь у соціальному театрі на базі закладу; участь у студентському самоврядуванні; організації акцій, заходів і участь у них тощо;

- створення відкритого, соціально збагаченого освітньо-виховного середовища закладу вищої освіти шляхом налагодження партнерства та міжсекторної взаємодії з різноманітними службами й організаціями громади, що сприятиме розвитку позитивної мотивації студентів, їх активності, соціально-особистісній самореалізації шляхом уключення в соціально значущу діяльність; відпрацюванню навичок соціальної взаємодії, стимулюванню рефлексивної діяльності; створенню соціально збагаченого соціально-професійного середовища; «зануренню студентів» у реальне професійне середовище, особливі умови діяльності, спілкування, самоствердження; накопиченню індивідуального соціального й професійного досвіду в різних реальних та змодельованих ситуаціях; налагодженню корисних професійних контактів; подальшому працевлаштуванню за фахом;

- надання менторської підтримки студентам у питаннях розвитку власної соціальної компе-

тентності, соціального та професійного становлення, саморозвитку, опанування навичками «навчання впродовж життя» (за принципом «від наставництва до менторства»);

– актуалізація інноваційних технологій в організації навчально-пізнавальної діяльності студентів, орієнтованих на розвиток компонентів соціальної компетентності студентів (інформаційно-комунікаційних, ігрових, тренінгових тощо), традиційних та інноваційних форм, методів, засобів, прийомів ефективного формування СК МСП.

Наголосимо, що у формуванні компетенцій як складових частин зазначеної компетентності, їх одиниць виміру важливу роль відводимо не лише змісту освіти, але й освітньо-виховному середовищу закладу вищої освіти, який, на нашу думку, повинен розвивати у студентів здатність самостійно розв'язувати проблеми в різних видах соціальної та професійної діяльності на основі використання соціального досвіду, елементом якого є і їх власний. Освітньо-виховне середовище закладу вищої освіти розглядаємо з позиції локального середовища, зв'язної ланки між суспільством та індивідом, як простір взаємодії

різноманітних підсистем, утворених учасниками освітньо-виховного процесу. Йдеться про створення такого простору індивідуалізованої діяльності, що інтегрується в соціально-професійну сферу громади, набуваючи ознак соціальної спільності. Важливе місце в цьому процесі відводимо виховній роботі як напряду та чиннику успішної соціальної й професійної діяльності студента, формування його СК.

Висновки. Отже, модель формування соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників відбиває багатофункціональну інтегровану конструкцію процесу систематизованої презентації теоретичних наукових результатів з очікуваним результатом, спрямована на забезпечення позитивної динаміки формування соціальної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери. Розроблена модель є динамічною, оскільки надалі може модернізуватися, доповнюватися, видозмінюватися та оновлюватися залежно від запитів та зміни вимог громадян, суспільства, держави, що висуваються до соціально компетентних соціальних працівників та не претендує на вичерпний перелік представлених у моделі аспектів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Василюк Т. Г. Дидактичні засади формування соціальної компетентності студентів педагогічних університетів у процесі навчання гуманітарних дисциплін : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09 «Теорія навчання». Тернопіль, 2017. 20 с.
2. Грибанова О. Є. Формування соціальної компетентності майбутніх економістів у процесі професійної підготовки в коледжі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти». Запоріжжя, 2019. 281 с.
3. Зарубінська І. Б. Теоретико-методичні основи формування соціальної компетентності студентів вищих навчальних закладів економічного профілю : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти». Київ : Б.в., 2011. 36 с.
4. Ковалюк Т. В., Пасічник В. В., Кунанець Н. Е. Моделювання розвитку вищої освіти на базі компетентнісного підходу та особистісно орієнтованих освітніх траєкторій. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2017. Т. 61, вип. 5. С. 245–260.
5. Коломієць А. М., Лазаренко Н. І. Сучасні методологічні підходи в організації вищої педагогічної освіти. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського* : зб. наук. пр. 2016. № 3. С. 47–52.
6. Скірко Р. Л. Формування соціальної компетентності майбутніх практичних психологів у процесі професійної підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти». Запоріжжя, 2010. 20 с.
7. Субіна О. О. Формування соціальної компетентності майбутніх викладачів гуманітарних спеціальностей в умовах магістратури : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти». Київ, 2015. 23 с.
8. Шпичко І. О. Формування соціальної компетентності майбутніх фахівців сфери обслуговування у професійній підготовці : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Хмельницький, 2016. 289 с.
9. Якимович О. Н., Ільчишин Я. В. Вплив середовища вищого навчального закладу на професійне виховання майбутніх фахівців. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2016. Вип. 46. С. 350–354.
10. Ярошинська О. О. Теоретичні і методичні засади проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Житомир, 2015. 544 с. С. 59.

REFERENCES

1. Vasyliuk, T. H. (2017). Dydaktychni zasady formuvannia sotsialnoi kompetentnosti studentiv pedahohichnykh universytetiv u protsesi navchannia humanitarnykh dystsyplin: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.09 "Teoriia navchannia"

[Didactic fundamentals of students' social competence in pedagogical universities in the process of humanities studying]. Ternopil, 2017. 20 s. [in Ukrainian].

2. Hrybanova, O. Ye. (2019). Formuvannia sotsialnoi kompetentnosti maibutnikh ekonomistiv u protsesi profesiinoi pidhotovky v koledzhi: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04 "Teoriia ta metodyka profesiinoi osvity" [The development of social competence of future economists in the process of their professional training in college]. Zaporizhzhia, 2019. 281 s. [in Ukrainian].

3. Zarubinska, I. B. (2011). Teoretyko-metodychni osnovy formuvannia sotsialnoi kompetentnosti studentiv vyschych navchalnykh zakladiv ekonomichnoho profilu: avtoref. dys ... d-ra ped. nauk: 13.00.04 "Teoriia ta metodyka profesiinoi osvity" [Theoretical and methodical basis of social competence of economic universities students' formation]. Kyiv: B.v. 36 s. [in Ukrainian].

4. Kovaliuk, T. V. (2017). Modeliuvannia rozvytku vyschoi osvity na bazi kompetentnisnogo pidkhodu ta osobystisno oriientovanykh osvitnikh traiektorii [Modelling of higher education development based on competence approach and personal oriented educational trajectory]. *Informatsiini tekhnologii i zasoby navchannia*. T. 61, vyp. 5. S. 245–260 [in Ukrainian].

5. Kolomiets, A. M. (2016). Suchasni metodolohichni pidkhody v orhanizatsii vyschoi pedahohichnoi osvity [Modern methodological approaches in the organization of higher pedagogical education]. *Naukovyi visnyk Pivdenoukrajns'koho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni K. D. Ushynskoho: zb. nauk. pr. No. 3*. S. 47–52 [in Ukrainian].

6. Skirko, R. L. (2010). Formuvannia sotsialnoi kompetentnosti maibutnikh praktychnykh psykholohiv u protsesi profesiinoi pidhotovky: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04 "Teoriia ta metodyka profesiinoi osvity" [The forming of the future psychologists' social competency in the process of professional preparations: manuscript]. Zaporizhzhia. 20 s. [in Ukrainian].

7. Subina, O. O. (2015). Formuvannia sotsialnoi kompetentnosti maibutnikh vykladachiv humanitarnykh spetsialnostei v umovakh mahistratury: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04 "Teoriia ta metodyka profesiinoi osvity" [Formation of Social Competence of teachers of Arts in terms of Magistracy]. Kyiv. 23 s. [in Ukrainian].

8. Shpychko, I. O. (2016). Formuvannia sotsialnoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv sfery obsluhovuvannia u profesiinii pidhotovtsi: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04 "Teoriia i metodyka profesiinoi osvity" [Forming of Social Competency in Future Service Sector Specialists' during Professional Training]. Khmelnytskyi. 289 s. [in Ukrainian].

9. Yakymovych, O. N. (2016). Vplyv seredovyscha vyschoho navchalnoho zakladu na profesiine vykhovannia maibutnikh fakhivtsiv [The influence of university environment on the professional education of future professionals]. *Suchasni informatsiini tekhnologii ta innovatsiini metodyky navchannia u pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy*. Vyp. 46. S. 350–354 [in Ukrainian].

10. Yaroshynska, O. O. (2015). Teoretychni i metodychni zasady proektuvannia osvitn'oho seredovyscha profesiinoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv pochatkovoї shkoly : dys. ... d-ra ped. nauk : 13.00.04 "Teoriia i metodyka profesiinoi osvity" [Theoretical and methodical principles of designing educational environment in future primary school teachers' training]. Zhytomyr. 544 s. S. 59 [in Ukrainian].